

Heemkunde Boxtel

Nieuwsbrief

Heemkunde Boxtel

**Heemkunde Boxtel
wenst u een gezond 2021**

januari 2021

VOORWOORD

Door Henk van Beers, voorzitter

'Je kunt je beter inzetten tussen nieuw- en oudjaar, dan tussen oud- en nieuwjaar....'

Bijna gelijktijdig met het einde van dit kalenderjaar, meent het bestuur van Heemkunde Boxtel er goed aan te doen u te verrassen met een dubbeldik gevulde enveloppe. Zie het maar als een pleistertje voor alles wat u het afgelopen jaar heeft moeten missen. Zo maar een aardigheidje dus ter compensatie van lezingen, exposities en excursies, in deze hopelijk op korte termijn eindigende coronatijd. Een oude wijsheid stelt, dat hij of zij, die doorgaans de meeste verjaardagen viert, het oudst wordt. Daarom alleen al is het goed deze verjaardagen niet te vergeten. Bijgaande eeuwigdurende verjaardagskalender, een perfecte weergave van de schoonheid van oud-Boxtel, zal u daarbij zeker helpen.

Een dubbeldikke nieuwsbrief besteedt aandacht aan talloze oude of nieuwe zaken die spelen in ons eigen 'Boeiend Boxtel'. Een cocktail met Esch, de jongste loot aan de Buxtelse boom, het MUBO, de koster, Kinderbos, Zonnehoek tot 'De Rustende Man' enz. Kortom, volop variatie voor onder de kerstboom.

En nu we daar zijn aangekomen, wil ik tot slot het volgende opmerken: 2020 heeft veel teweeggebracht, waarbij iedereen zijn eigen gedachten heeft. Wat 2021 ons zal brengen, staat in de sterren geschreven. In ieder geval hoop ik, mede namens het bestuur, dat het een positief, gezond en perspectiefvol jaar zal worden, voor u en de mensen om u heen. Tot slot spreek ik de wens uit dat 2021 een jaar wordt waarin Heemkunde Boxtel (weer) volop leeft!

De Rustende Man; Café Van de Pas; Café Janus van Maaren

Door Pierre van Amelsvoort

Aan de toegangsweg vanuit Schijndel stond aan de Schijndelsedijk op de hoek bij de afslag Gemonde de herberg die hoogstwaarschijnlijk De Rustende Man heette. Later werd dit café Van der Pas en vervolgens café Janus van Maaren. Het gebied werd de Oude Boomgaard genoemd. Het pand werd vermoedelijk aan het begin van de 18e eeuw gebouwd. In het begin van de negentiende eeuw, zeker in 1836, woonde hier fami-

Café van Maaren aan de Schijndelsedijk

lie Van de Snepscheut. Hij was van beroep bouwman. Op 1 mei 1882 kreeg klompenmaker Johannes van der Pas vergunning om hier bier te tappen en sterke drank te schenken. Jan en Jans van de Pas volgden Hanneke van de Pas op en verkochten in 1924 de herberg aan Janus van Maaren, timmerman van beroep, voor f 4.050,00. Hij verbouwde het pand grondig en heropende het café in 1925. Janus van Maaren nam de vergunning over van Jan van de Pas. Er mocht getapt worden in de kamer links van de deur en bij drukte kon het kamertje rechts van de deur erbij betrokken worden. Er mocht op het erf een terrasje gehouden worden. Officieel mocht er geen losse verkoop van alcoholhoudende dranken plaatsvinden. Maar ja, als een boer in de buurt plotseling bezoek kreeg, dan kon die gewoon een maatje brandewijn komen halen. Een maatje was een geijkte maatbeker die niet in het café mocht worden aangetroffen. Toen in een augustusmaand de familie aan de lange tafel in het café tuinbonen zat te pellen, werden de bonen in een grote maatbak gedaan. Politie-man Lavrijsen zag dat en nam de maatbak in beslag. Voor het café stonden een voederbak en een waterbak

Boerderijcafé Van Maaren op de weg van Boxtel naar Schijndel

voor de hongerige en dorstige paarden van de voerlui die regelmatig het café wisten te vinden. De Schijndelsedijk was een van de toegangswegen naar Boxtel en het was dan ook een drukke weg.

Eens vond daar een ongeluk plaats, waarbij een van de slachtoffers een stevige wond opliep. In het proces-verbaal schreef de politie dat deze wond 'iets groter was dan een rijksdaalder, het was een omvang van f 2,75'! Het café werd druk bezocht en niet in de laatste plaats, omdat het een bekende ontmoetingsplek was voor jongemannen die na hun verkeringsbezoeken in Schijndel of Boxtel hier nog een afzakkertje kwamen nemen. De boeren uit de Langenberg legden op de terugweg van de hoogmis in de St.-Petruskerk bij Van Maaren aan. Ze hadden dan al café Verberne op de Fellenoord en café Dorus van de Aker gehad! De familie Van Maaren-Den Otter legde achter het café een speeltuin aan met enkele schommels, wippen en een zwiermolen. Dit zorgde op zon- en feestdagen voor een drukte van jewelste. Op echte topdagen werd dan op een zondag liefst fl. 100,- omgezet. Als het druk was, kwam Driek van de Heuvel, schoonzoon van de vorige eigenaar van de Pas, oberen. In het café werd op zondag voor de kinderen snoep verkocht. Bij de speeltuin was een 'clublokaal', een soort overkapping waar de kinderen op banken tegen de muur konden zitten. Regelmatig was er een fotograaf bij het café te bekennen. Op verzoek en tegen betaling werd er dan een foto gemaakt. Café Janus van Maaren werd in de volksmond door sommige Boxelaren 'de man met d'n hoge hak' genoemd. Dit kwam omdat Janus tijdens bouwwerkzaamheden van het dak van de Brukselse kerk was gevallen. Hij raakte hierbij zodanig gekwetst dat hij aangepast schoeisel moest dragen om te kunnen lopen. Het publiek kende geen genade en had aan de toog rap een nieuwe naam voor de kroeg bedacht. Janus van Maaren was voorzitter van de Boxelse afdeling van de vergunninghouderbond. Alle kasteleins en slijters waren hier

lid van. Als voorzitter was hij aanwezig bij de bijeenkomst ter ere van de opening van het nieuwe gemeentehuis op de Markt. Vanaf 1911 was hier de Koninklijk Erkende Kruisboogschutterij Moed en Strijd thuis, deze schutterij had achter het café een doelentent. Ook politiehondenvereniging 'Wacht in het veld' en voetbalvereniging Dosko waren verbonden met deze herberg. Dosko was een van de verenigingen die later tot BOC fuseerden. In 1938 stopte het café en verhuisde Moed en Strijd naar café Doruske van de Aker, dat iets verderop de Nieuwstraat gelegen was. In 1939 bezocht Prins Bernard het toentertijd gesloten café, dat voor deze gelegenheid nog een keertje openging. Moeder Van Maaren kwam die dag met twee dochters terug van de Markt in Boxtel. In de Nieuwstraat kwamen ze militairen te paard uit de richting Schijndel tegen, waaronder, tot hun verrassing, Prins Bernhard. Thuisgekomen dachten ze groot nieuws te hebben en deden dan ook direct hun verhaal aan vader Van Maaren. Deze luisterde aandachtig toe en toen ze uitgesproken waren, zei hij: 'Ik zal het nog sterker vertellen, hij is hier geweest. Hij heeft hier in het café gezeten en ik heb hem iets te drinken aangeboden.' Toen het prinselijk gezelschap vertrok tekende Van Maaren onder de zitting van de stoel, waarop Prins Bernhard gezeten had, een kruis. In 1977 werd het pand afgebroken.

Bron: Tapperijen, tappers en togen.

Een historisch overzicht van cafés in Boxtel 2008

Pierre van Amelsvoort

Kruisboogvereniging Moed en strijd ter gelegenheid van het 12 ½ jarig bestaan bij cafe Van Maaren Staand v.l.n.t. Jan van Eindhoven, Jefke v.d. Velden, Willem v.d. Pas, Toon Timmermans, Lenard v.d. Langenberg, Wim vd. Pas, Dorus v.d. Langenberg en Frans v. Boxtel, zittend vl.nr. Piet v.d. Oetelaar, Marinus v.d. Wiel, onbekend, Jan v.d. Pas, Jans v.d. Pas, Janus v. Maaren, Piet v. Engeland en Driek v.d. Heuvel.

Oud op Nieuw

Door Henk van Beers

Met velen slaak ik een zucht van verlichting. Bekaf strompelt 2020 naar haar einde, het jaar zit er bijna op. Een jaar om snel te vergeten, met Corona in de hoofdrol. Met wat oliebollen, appelflappen en champagne, maar ook met opvallend minder familieleden en vrienden, tellen we af tot het oude jaar voorgoed voltooid verleden tijd is. Ingetogen of uitgelaten gaan we de drempel over, op weg naar 2021. Zal het een spetterend jaar worden? De verwachting is dat de start mede door het vuurwerkverbod dit jaar tamelijk rustig zal verlopen. De overgang van oud naar nieuw is verbonden met eeuwenoude tradities. Vaak is deze overgang gekoppeld aan een periode van vruchtbaarheid. Zo start het nieuwe jaar bij de Babyloniërs en de Romeinen aan het begin van de lente, en bij de Egyptenaren op het moment dat de Nijl voor het eerst buiten haar oevers treedt. Babyloniërs vieren het moment door een slaaf tijdelijk op de koningstroon te zetten. De goden richten alle pijlen op de zittende koning, dus wordt hij tijdens oud op nieuw vervangen door de onfortuinlijke onderworpen. Helaas is het daarmee ook meteen einde oefening, want direct daarna wordt de ongelukkige geofferd. Romeinen zijn wat dat betreft mensvriendelijker en vieren het feest door het offeren van een ram aan de god Janus. Januari dankt haar naam aan Janus. Om de boze geesten te verdrijven gaan de Germanen zich te buiten aan feesten met grote vuren, dierenoffers en veel eten en drinken. Vooral alcoholische drank scoort daarbij hoog. Van oudsher houden de Romeinen van orde en regelmaat. Elk jaar het nieuwe jaar starten op een andere lentedag spreekt hen dan ook niet aan. Daarom verordonneert Julius Caesar in 46 voor Christus dat 1 januari voortaan het begin van elk nieuw jaar wordt. Een nieuwe traditie is geboren. Eeuwen later, Jezus heeft inmiddels een flinke wereldkerk gesticht, verzet diezelfde kerk zich hevig hiertegen en vervangt de heidense Janus door Jezus. Deze is tijdens Kerstmis geboren en wordt volgens de Joodse overlevering op de 8e dag na zijn geboorte opgenomen in het verbond, dat door God met Abraham gesloten is. (Gen. 15:18). **1 januari** wordt daarmee de eerste dag van het jaar van de gregoriaanse kalender, die rond het jaartal 1580 door paus Gregorius wordt ingevoerd. Aardige bijkomstigheid is dat aan deze paus later een kapel aan de Liempdseweg te Boxtel is toegewijd. Met het gegeven dat een traditie een gids is en geen cipier, loop ik nu kort langs een aantal hedendaagse gebruiken. Bijvoorbeeld langs het dit jaar verboden

vuurwerk. Waar het vandaan komt is niet helemaal duidelijk. Wel wordt algemeen aangenomen dat de Chinezen aan de wieg staan. Zij gebruiken buskruit als wapen, maar ook om religieuze feesten en rituelen luister bij te zetten. Met het oorverdovende lawaai worden kwade geesten op afstand gezet. Tijdens de middeleeuwen kopiëren we in Europa vooral het gebruik als wapen. Met de jaren neemt de kwaliteit van de 'afstekers' toe. Zeker wanneer wetenschappers in staat zijn aan dat buskruit kleurstoffen toe te voegen. De eerste vuurwerkshows worden snel een feit. Heel wat feesten en evenementen worden ondenkbaar zonder vuurwerk. Vooral de Italianen groeien uit tot ware kunstenaars. Wij in Nederland hebben overigens meer met de Chinezen gemeen. Ook hier gaat oud op nieuw gepaard met veel lawaai. Het is een overblijfsel van het oude Germaanse joel- en midwinterfeest. Men trekt zingend en joelend door de straten, ontsteekt vreugdevuren en soms wordt er met vuurwapens of carbid geschoten. Kennelijk maakt het een en ander dorstig, want steeds wordt het glas daarbij stevig ter hand genomen. Wat dat betreft verandert er weinig. Ook in onze tijden veroorzaakt dat veel overlast, waartegen -net als toen- maatregelen genomen worden. Overigens met beperkt effect. Met het groeien van de welvaart neemt het afsteken van vuurwerk toe en groeien wij uit tot de grootste vuurwerkconsumenten. In geen enkel ander land wordt per hoofd van de bevolking zo veel geld uitgegeven aan vuurwerk. Is het verwonderlijk, dat daarom het gevaar en overlast van vuurwerk steeds meer weerstand oproept?

De oliebol wordt al aan het begin van onze jaartelling gegeten door de Batavieren en de Friezen. En zij hebben er reden toe, want zij offeren aan het einde van december voedsel aan de goden om hen tevreden te stellen. Vooral de heks Perchta wordt verantwoordelijk gehouden voor de vele doden in dit jaargetijde. Het offervoedsel wordt in meel gewikkeld en in olie gebakken. Daarna bestrooit men het eindresultaat met witte meel. Vooral de vetheid van dit voedsel draagt ertoe bij dat het zwaard van de heks van het lichaam glijdt. En dat is mooi meegenomen! In de middeleeuwen begint deze oliekoek aan een stevige opmars. Het einde van de vastenperiode, die begint op Sint-Maarten (11 november) en eindigt met kerst, wordt gevierd met oliekoeken, die gemaakt zijn van houdbare ingrediënten. Deze koeken zijn rijk aan vet en calorieën en dat komt goed

uit aan de vooravond van de winter. Zeker wanneer men soms ook maandenlang belegerd wordt en deze koeken een redelijk alternatief vormen voor alle inmiddels opgeraakte of bedorven etenswaar. In de late middeleeuwen ontstaat een traditie om armen, die jou een gelukkig nieuwjaar wensen, een oliekoek of andere traktatie te geven. Armen maken hier in groten getale misbruik van door willekeurig allerlei wildvreemden geluk te wensen. Intussen schrijdt de beschaving voort en beetje bij beetje neemt de welvaart toe. Zo komt er betere olie waardoor het deeg nu de kans krijgt om een ronde vorm aan te nemen, waardoor de oliebol een rond en smakelijk hapje wordt. 'Het weer is koud en guur als de dagen korten en de nachten lengen, maar de feesten van december brengen licht en warmte, met oud jaar: olieballen'. Zo klinkt het Polygoonjournaal in de jaren '50. De oliebol wordt aldus synoniem voor de spreekwoordelijke Hollandse gezelligheid.

Klokslag 12 uur 's nachts wordt de champagnefles ontkurkt en het nieuwe jaar ingeluid. Champagne als de koning onder de wijnen. Het heeft trouwens heel wat voeten in de aarde eer deze wijn dit predicaat krijgt. Heel wat bisschoppen en koningen dragen hieraan bij. In de middeleeuwen is er grote rivaliteit tussen de wijnen uit de Champagneregio en die uit Bourgondië. Als gevolg hiervan gaan de wijnboeren van Reims zich toelagen op de productie van witte wijn in tegenstelling tot de rode wijn uit Bourgondië. Wijn van witte druiven is echter minder lekker en hierdoor probeert men 'witte' wijn te maken van 'rode' druiven. De monnik Dom Pérignon vestigt zich in een abdij in de Champagne en zorgt voor een aantrekkelijke verbetering. In de 17e eeuw komen rijke Engelsen om het hoekje kijken. Zij zweren bij de echte Champagne en herontdekken de perfect afsluitende kurk. De wetenschap doet op haar beurt een stevige duit in het zakje, wanneer zij ontdekt dat elke wijn bubbelend kan worden gemaakt door er een klein beetje suiker aan toe te voegen, voordat deze gebotteld wordt. Het resultaat blijft niet uit. De wijn sprankelt, zeker wanneer er getoost wordt op een briljant flonkerend nieuw jaar.

Voor velen is het elk jaar vaste prik. Lekker lachen met de oudejaarsconference op TV. En ook dat is een tradi-

tie. Al sinds het begin van de 18e eeuw wordt het toneelstuk *'Gijsbrecht van Amstel'* van Joost van den Vondel eind december steevast gevolgd door de klucht *'De bruiloft van Kloris en Roosje'*. Men wil de bezoekers na al dat drama niet al te triest naar huis laten gaan. Met een lach en lichte traan wordt teruggekeken op het afgelopen jaar. Dit stuk wordt gezien als de opstap van de moderne oudejaarsconferenties. Wim Kan, Seth Gaaikema en dit jaar voor de 10e keer door Youp van 't Heck. Maar of er door Corona veel te lachen valt, valt te betwijfelen. Zoiets geldt ook voor de sinds kort geleden ontstane nieuwjaarsduik. Sinds die gedenkwaardige eerste duik in de ijskoude zee op 1 januari 1960 in Zandvoort trotseren steeds meer durfals (m/v) het ijzig koude water, houden het hoofd boven water en treden daardoor het nieuwe jaar onbevungen tegemoet. Het is de Canadees Peter Pantages die samen met vier gelijkgestemden in 1920 een dergelijke *'polar bear plunge'* organiseert om het nieuwe jaar in te luiden. Tienduizenden volgen in de loop der jaren. Unox krijgt het er warm van. Miljoenen nieuwjaars- en kerstkaarten versturen we ieder jaar. En ook dat heeft zijn geschiedenis. In de 15e eeuw kan niet iedereen lezen en schrijven. Het zijn voornamelijk vorsten, geestelijken en geleerden die elkaar een nieuwjaarsbrief sturen met daarin hun roemrijke daden van het afgelopen jaar. Deze brief eindigt met het overbrengen van de beste wensen voor het nieuwbakken jaar. In de 16e en 17e eeuw volgt de rijkere bevolking deze gewoonte. Deze brieven zijn vaak voorzien van een spreuk en een prent, meestal van religieuze herkomst. In de 18e en 19e eeuw neemt ook het 'gewone volk' deze traditie over. Zoals alles verandert ook de inhoud van deze nieuwjaarsbrieven. Sinds 1950 versturen we vooral kerstkaarten waarop ook een nieuwjaarswens staat. En dat doen we, naast gebruikmaking van de digitale snelweg, nog steeds, graag en veel. Nog steeds worden jaarlijks per post miljoenen nieuwjaars- en kerstkaarten verstuurd. Ik doe het wat eenvoudiger.

Middels dit medium wens ik gewoon iedereen een gezond en gelukkig 2021.

Bij deze!

Gelukkig nieuwjaar!

Esch, de Glimlach van Brabant (deel 1)

Door Theo van Dooren

Esch is om allerlei redenen historisch zeer interessant. Er was al bewoning ongeveer zo'n 6000 jaar geleden. Deze vroege bewoning vindt haar oorzaak in de geografische ligging van Esch. Zo'n situatie is met name geschikt voor nederzettingen in de prehistorie. Op De Ruiting werd in de 60er jaren een boomstamkano gevonden uit die tijd.

De naam Esch komt al voor in de akten uit 712 en van de 13e eeuw als 'Hesc' en kan verklaard worden als een plek waar essen groeien. De es en de band met Echternach komt eveneens tot uitdrukking en maakte ook deel uit van het oude schepenzegel met het randschrift 'Schepenen des dorps van St. Willibrord'. Dit werd in 1817 in goud verwerkt in het gemeentewapen op een schild van lazuur rustend tegen Sint Willibrordus, als schilddrager. De vlag van de gemeente werd vastgesteld bij besluit van de Raad van 30 januari 1973, bestaande uit drie verticaal geplaatste strepen van blauw, geel en blauw, waarvan de lengtes zich verhouden als 1:1:2. De kleuren geel en blauw zijn gebaseerd op die in het gemeentewapen: goud en lazuur.

Vóór de Romeinse tijd woonden er al mensen in Esch, want er is een begraafplaats op Hoogkeiteren uit de late bronstijd (1200 v.Chr. - 50 na Chr.). Maar het meest beroemd, zelfs buiten de landsgrenzen, is Esch door de blootgelegde tumulusgraven uit de Romeinse tijd, die werden ontdekt tussen 1950 en 1961. Een rijk graf, ontdekt in 1952 kon dankzij de vele foto's en tekeningen natuurgetrouw worden gereconstrueerd en is nu te bewonderen op de archeologische afdeling van het Noord-Brabantsmuseum te 's-Hertogenbosch. Het is daar een van de belangrijkste bezienswaardigheden. De meeste grafvondsten zijn naar dit museum overgebracht. Daartoe behoort ook

Barnstenen beeldje Bacchus
(Noord-Brabants museum)

het barnstenen beeldje van de God Bacchus, vergezeld door een sater en een panter, in 1960 aangetroffen in het zgn. 'graf van de rijke dame'. Spectaculair was de manier waarop in 1961 een graf in zijn geheel met een dragline/bulldozer door middel van de operatie 'taartschep' voor onderzoek naar Amersfoort is overgebracht. Overigens was al in

1766 een vindplaats bekend tussen Esch en Vught van maar liefst 400 Romeinse munten.

Tijdens de Romeinse tijd (50-270 na Chr.) moeten er in Esch twee grote herenhuizen hebben gestaan, gelegen aan weerszijden van de Essche Stroom, een op de plek waar het kasteel Zwanenburg heeft gestaan en de ander ergens midden in het dorp. De bewoners van deze hoeven werden na hun dood begraven op de genoemde begraafplaatsen. Uit de Romeinse tijd dateert ook nog een knuppelweg tussen Esch en Haaren (Belveren) ter hoogte van het Seters Heike.

Foto: Clemenc Leblanc

Rond het jaar 774 schonk Neveling, een neef van Karel Martel, vier hoeven in Hesc (Esch) aan de abdij van Echternach. De hoeve Baarschot, De Esselair en De Breeacker zijn daarvan het bekendst, maar ook Zwanenburg en het Oudemannengasthuis (Nemerhorst).

In de late middeleeuwen komen nog verschillende van de genoemde goederen voor, maar ook nieuwe afgesplitste hoeven. Zo zijn dan bekend: het leengoed Ten Aker, twee goederen over de Stroom namelijk Emerhorst of Nemerhorst (ca. 1340) en de boerderij de Ruitingh; het huis Zwanenburg (1580). Nabij de Postelstraat (Weijeakker), Schaliënhuis (ca.1670), het goed Esselair, Bredeakker en Brunschot.

Vermeldenswaard is nog, dat in 1491 een gasthuis voor oude mannen werd gesticht, dat in 1803 werd herbouwd. Goederen en jaarlijkse cijzen werden aan dit gasthuis geschonken, wat wordt bevestigd door de vele akten die in de oude archieven zijn bewaard.

Zoals in heel Brabant, dat in 1629 direct onder de Staten-Generaal kwam na de verovering van 's-Hertogenbosch, waren de 17e en 18e eeuw voor Esch tijden van verval en armoede. Geestelijke onvrijheid, de gereformeerde religie was de enige in die tijd die toegestaan werd, gepaard met een zware belastingdruk en een gedwongen dorpsbestuur, maakte het leven in Esch allesbehalve gemakkelijk. Pas tijdens de Franse tijd bloeit de dorpsgemeenschap enigszins. Dit is het duidelijkst te zien aan de bevolkingsgroei. Esch had eeuwenlang een bevolking van net geen 300, in de 19e eeuw is het aantal gestegen tot ongeveer 350 in 1820, 500 in 1900, 800 in 1940, 1452 in 1970 en 1854 in 1989. In 1990 werd de 1900ste inwoner geregistreerd.

Gemeentewapen van Esch

Esch wordt zelfstandige gemeente en krijgt in 1817 haar gemeentewapen. Rond het midden van de 19e eeuw (1856) kreeg Esch eindelijk een eigen gemeentehuis, nadat het dorpsbestuur eeuwenlang in herbergen en in een tochtig aanbouwtje tegen de oude toren had vergaderd. Het gemeentehuis van Esch werd geopend in 1856 en werd gebruikt tot

1969, toen het gemeentebestuur zijn intrek nam in de oude, maar veel grotere en comfortabelere ambtswoning van de burgemeester.

Esch is een hechte gemeenschap. Het zal je dan ook niet verwonderen dat festiviteiten in dit dorp uitgroeien tot ware dorpsfeesten, waar de hele bevolking aan meedoet en waar alle verenigingen, ieder op zijn eigen wijze, een steentje aan bijdragen. De replica van de Bacchusfiguur op de bierpomp houdt herinneringen aan het verre verleden levend. Volgens het besluit van de Raad van 19 maart 1965, wanneer kastanjabomen in bloei staan, drinken het gemeentebestuur en de dorpelings bij deze pomp eenmaal per jaar het bier dat wordt getapt door de onbezoldigde biertapper om de nieuwe bewoners te verwelkomen en de onderlinge contacten te versterken. Sinds 1990 maakt Esch deel uit van een vereniging van een aantal Europese gemeenten, qua om-

vang en samenstelling vergelijkbaar. Deze gemeenten willen via uitwisselingen de Europese gedachte vanaf de keukentafel vormgeven. Jaarlijks vindt in een van deze gemeenten een bijeenkomst plaats tussen delegaties van die gemeenten. Door middel van een charter hebben ze zich ertoe verplicht nauw samen te werken, in het bijzonder bij kwesties die kleine centra gemeen hebben. Ze hebben zich ook uitgesproken om uitwisselingen op het gebied van sport en cultuur te bevorderen. Zo is Esch uitgegroeid tot het charmante, typisch Brabantse dorp dat door de heer van Agt, voormalig Commissaris van de Koningin in de provincie Noord-Brabant, werd genoemd als 'De glimlach van Brabant'.

"Esch is een goed dorp", lees je in een 18-eeuwse beschrijving van de Nederlanden. Een dorp dat lang tevergeefs heeft gevochten om zijn onafhankelijkheid te behouden. Vanwege de gemeentelijke herindeling in 1996 sprak Esch - overtuigd van het onvermijdelijke - zijn voorkeur uit voor fusie met de plaatsen Haaren, Biezenmortel en Helvoirt. Dit huwelijk strandde. De nieuwe partner is Boxtel.

'Ploegende boer in Esch'

Schilderij Pierre Janssen, collectie Universiteit van Tilburg

De gewenste ontwikkelingen van Esch zijn verwoord in een leefbaarheidsplan 'Esch stroomt door'. Klein, agrarisch, pittoresk in een groene omgeving. Die voorname worden ook verwoord in de fraaie dichtregels van onze plaatselijke dichter Emanuel van Amelsvoort (1935-2020), wereldberoemd in Esch en omgeving:

*Geweven tot het groene kant
dat Brabant mede dient te sieren
wil Esch in eigenheid bestieren
wat het ontving uit hogerhand*

Bronnen:

- * *De Ruiting in Esch*, Nettie vd Langenberg. Het Esseblad 2020
- * *Gemeentegids Esch*, W. Cornelissen, 1994/95
- * *Esch van verleden naar heden*. P. Jansen, P. Wuisman, W. Fasel, L. van den Hurk e.a. 1991
- * *Esch stroomt door*. Platform Esch Perspectief. 2020
- * *Bedreigd* E. van Amelsvoort, 1978
- * www.sintwillebrordusgilde.nl/ Noordbrabantsch dagblad het huisgezin 1940/Schuttersgilden.nl) W.v.d. Pasch

Adrianahoeve in het Kinderbos

Door Henk Renders

Op een landkaart uit 1837 staat dat het gebouw gesticht werd in 1836. Achter het pand lag toen de Lennisheuvelsche Heide, die vanaf die periode ontgonnen werd. De heide werd deels vervangen door dennenbomen en deels in cultuur gebracht tot landbouwgrond. In het achterliggende gebied werden lanen en dreven aangelegd, die nu nog steeds zichtbaar zijn. Het huis en het gebied kregen al gauw de naam Landgoed Het Kinderbosch. De eerste particuliere eigenaar van het landgoed, en waarschijnlijk ook de bouwer van het fraaie buitenhuis met nu de naam Adrianahoeve, was Yman Christiaan Suermondt, Nederlands eerste muntmeester uit Utrecht. De tweede eigenaar was Johannes Dirk Bloemen, een Oirschotse dominee. Van hem wordt gesteld dat hij in het pand een vakantieoord voor kinderen vestigde, maar keihard bewijs daarvoor is nooit gevonden. Er waren wel ontzettend veel bedstedes. Misschien dat daarom ook wel gedacht werd aan een herstellingsoord voor zieke kinderen.

De derde eigenaar liet in een gevel een 'eerste' steen in metselen. De tekst is slechts gedeeltelijk leesbaar: 'REPARATA / 20 JULIJ 1855 / DE EERSTE STEEN GELEGT / DOOR / (...)H.R. (...)STRU(...)MAN(...) / 'OUD (..)0 JAAR'.

Recent bracht ik, als oud-bewoner van het gebied, het boek "Kinderbosch" uit. Daarin omschrijf ik hoe ik de juiste tekst op de steen vond. De eerste steen werd namelijk bij een verbouwing gelegd door H.H. Roelofs-Heyrmans jr. oud 10 jaar. Deze Hendrik Hermanus was een zoon van de eigenaar van Landgoed Het Kinderbosch, met dezelfde voornamen. Deze man was een pionier op het gebied van bos- en landbouw met voor die tijd moderne gebouwen en op stoomkracht aangedreven machines. De gebouwen hebben als huidig adres Kinderbos 1-3 en staan vlakbij de Jacob Reutenlaan. Het woonhuis is opgetrokken in een ambachtelijk-traditionele bouwtrant met detaillering uit de Neogotiek. In de loop der jaren heeft het pand enkele wijzigingen ondergaan. De kelder is gedicht. De oud-Hollandse pannen van het voorschild zijn vervangen, schoorstenen deels vernieuwd. Geheel rechts in de voorgevel is een venster gewijzigd in een deur. Langs de luifel liep oorspronkelijk een mastgoot. In de achtergevel zijn enkele nieuwe gevelopeningen gemaakt. De grote landschapstuin en de boomgaarden zijn verdwenen. Het hoofdgebouw bestaat nog en is thans onderdeel van een agrarisch bedrijf. In 1920 werd het gehele landgoed aangekocht door een stichting om het verder in ontwikkeling te brengen tot landbouwgrond en werden in het gebied een vijftiental nieuwe boerderijen gebouwd. Maar de stichting ging al na een paar jaar failliet, waarna de Limburgse houthandelaar Jacob Reuten (1859-1942) eigenaar van het landgoed werd. Hij was het die de boerderijen allemaal een naam gaf. Het hoofdgebouw noemde hij naar zijn echtgenote: Adrianahoeve; een andere boerderij naar zichzelf: Jacobushof. Dat is nu Boerderijterras Jacobushof. In 1950 verkochten zijn nabestaanden het gehele landgoed aan de Limburgse verzekeringsmaatschappij LLTB, die later met o.a. de NCB fuseerde tot Interpolis. Ondertussen zijn alle gebouwen particulier eigendom.

Foto: Rini van Oirschot 2020

Foute films en vieze friet in de jaren dertig.

Door Nel van Doorn-van de Langenberg

Betere reclame hadden ze destijds in Boxtel niet kunnen krijgen voor de muziekvoorstelling die in maart 2016 plaatsvond. De pastoor riep tijdens de Kerstmis in zijn preek af hoe blij hij was met de komst van de musical *Jesus Christ in Concert*; vooral het mooi gezongen: "I don't know how to love him" van de overspelige vrouw Maria Magdalena trof hem. Nee, dan in de jaren dertig toen er nog verboden films waren en vreemde friet...

Hoe anders was het in de jaren dertig, toen opa en oma vanaf de preekstoel met hel en verdoemenis bedreigd werden toen er in Eindhoven een 'verboden film' vertoond zou worden. Deze film met 'overspeligen' zou alleen maar slecht voor hen zijn. De pastoor verbood zijn volgelingen in harde woorden om daarnaartoe te gaan. Het viel nog niet mee om een plaatsje in die Eindhovense bioscoop te bemachtigen tussen al die Boxtelaren, want natuurlijk wilde iedereen met eigen ogen zien waar de pastoor nou zo bang voor was. Kennelijk was het de zonde wel waard. Maar hoe groot was de teleurstelling, toen er volgens ons oma alleen maar een vrouw in een 'directoire' te zien geweest was. Ofwel, voor deze enorme onderbreken hoefden ze écht niet naar Eindhoven. Die lagen er thuis genoeg in de wasmand. Ze hielden het dus snel voor gezien, maar op de terugweg stond hen nóg een verrassing te wachten. Een kraampje met grote letters PATATES FRITES. Wat zou dat nou zijn? Daar hadden ze nog nooit van gehoord. Het rook wel lekker, en omdat ze nou toch ver van huis af waren, kon dit spannend avontuur er nog wel bij. Opa kocht een zakje voor hen samen. Maar na wat bedachtzaam op een steeltje geknabbeld te hebben, griezelden oma... bah, dat zijn 'kloar errepels'! (ofwel, alleen maar aardappels!) Schandalig, hier had de pastoor ze wel voor mogen waarschuwen! Na het vrijwel onaangeroerde zakje bij het vuilnis gegooid te hebben, togen ze weer

Marinus en Nellie Peijnenburg-Smits (foto: familie Van Doorn)

naar Boxtel. Een illusie armer en twee ervaringen rijker. Hoe zou de biecht in die tijd geweest zijn? Ik denk wel rustig. Over zulke zaken praat je niet. Dedden ze nooit...? Maar gelukkig deden opa en oma het tegen ons wel.

De Heilige Nicolaas van Tolentijn.

Een ander huiselijk gebruik is dat van heiligenbeelden. Daar zijn bijvoorbeeld de alomtegenwoordige Mariabeelden met kaarsjes, en de beeltenis van de heilige Antonius, die bij verlies van materiaal steevast aangeropen werd. 'Heilige Antonius, goede vriend, maak dat ik mijn sleutels vind!' En jawel, ze komen voor

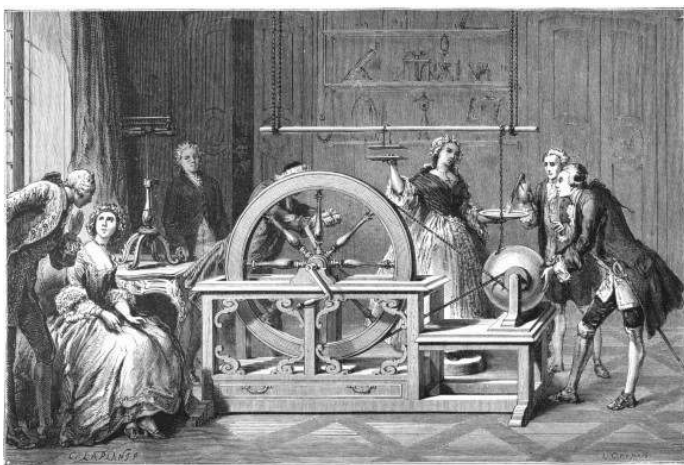
de dag, de sleutels of wat dan ook. Maar die enkele keer dat de spullen niet teruggevonden werden, moest het beeldje in de hoek staan. Ook heiligen verdienden wel eens straf! Een tot dan toe voor mij onbekende heilige ontdekte ik op een familiezolder. Een beeldje van de heilige Nicolaas van Tolentijn met een liggende koe. Deze heilige werd aangeropen door onder andere zieken, zwangere vrouwen en wanhopigen. Jaarlijks togen familieleden op 10 september, de naamdag van deze heilige, naar de Augustijnenkerk in Eindhoven om daar gezegende broodjes op te halen. Thuis werden die vervolgens rondgebracht naar de behoeftigen in de hoop op verlichting. Volgens oudere berichten was in Eindhoven de devotie voor de bedevaart extra groot, omdat hier ooit eens een brand op bijzondere wijze werd gedoofd. Een monnik, die tijdens de brand aanwezig was en gewijde broodjes in het vuur wierp, slaagde erin om zo de brand te blussen. Een mooi gebaar dus om deze bijzondere gewijde broodjes uit te delen. Maar er kwam een kink in de kabel. De Keuringsdienst van Waren kwam met een verbod op het uitdelen van niet-verpakte voedingsmiddelen in het openbaar. De kerk ging over op verpakte koeken en daarmee nam de animo voor deze kerkbezoeken in onze familie af. Het was niet meer zoals ze gewend waren en zo verdween Nicolaas van Tolentijn naar de familiezolder. Ik trof hem toevallig aan in een hoekje, ontdaan van alle kleur, zonder handje en met zijn hoofdje los ernaast, maar verder nog compleet. Ik vroeg of ik hem mocht hebben. Ja hoor, waarom niet? Het beeld kreeg thuis een grondige opknappbeurt, zodat hij er weer een tijdje tegen kon, zeker toen ik de koe aan zijn voeten had voorzien van twee oormerken. Ook heiligen moeten wel een beetje met de tijd meegaan. Wat betreft de zieken en zwangere vrouwen heeft de hedendaagse staat van de wetenschap de heilige een hoop werk uit handen genomen. Voor de wanhopigen kan Nicolaas wellicht nog wel van betekenis zijn. Zal ik voor hen vandaag dan maar een lichtje branden? Die van mij branden ongeveer zes uur per stuk. Dat zal lang niet genoeg zijn, ik weet het, maar dan halen we morgen gewoon weer een nieuwe zak.

Van barnsteen tot de eerste elektriciteitscentrale van Noord-Brabant te Boxtel

of van gelijkstroom naar wisselstroom en weer terug

Door Ruud van Nooijen

De oude Grieken ontdekten, dat als je een wollen lap of diervacht langs een stuk barnsteen (fossiele hars van naaldbomen) wrijft, er statische elektriciteit ontstaat. Het Griekse woord voor barnsteen is elektron. Niet vreemd dus dat wij spreken van elektriciteit. Van dat Griekse elektron tot de Boxtelse elektriciteitscentrale, de eerste in de provincie Noord-Brabant eind 19e eeuw, ligt nog een wereld van verschil. Later komen termen als bijvoorbeeld Volt, Ampère en Watt in dit kader aan bod. Voor de leek allemaal heel ingewikkeld. Zo ingewikkeld, dat tijdens de ceremonie rond de opening van de Boxtelse elektriciteitscentrale het raadslid, en oud-concessiehouder van de gasfabriek, Johannes Antonius van der Eerden de tevens aanwezige wethouder Spierings toevoegt dat deze de betekenis van Ampère noch Volt kent. De Commissaris van de Koning, baron Van Voorst tot Voorst is erbij aanwezig, gekleed in ambtskostuum met steek.

Elektriseermachine

De statisch geladen barnsteen van de oude Grieken heeft niet meer betekenis dan dat het lichte voorwerpen, bijvoorbeeld een vogelveer, aantrekt. Het zal dan nog eeuwen duren voordat, door verdere ontdekkingen, elektriciteit licht in de duisternis brengt én werktuigen kan aandrijven. Elektriciteit neemt de dan nog vele (wind)molens letterlijk wind uit de zeilen. In Teylers Museum te Haarlem laat directeur Van Marum in 1784 de dan grootste elektriseermachine bouwen voor demonstraties en onderzoek. Als de omstandigheden gun-

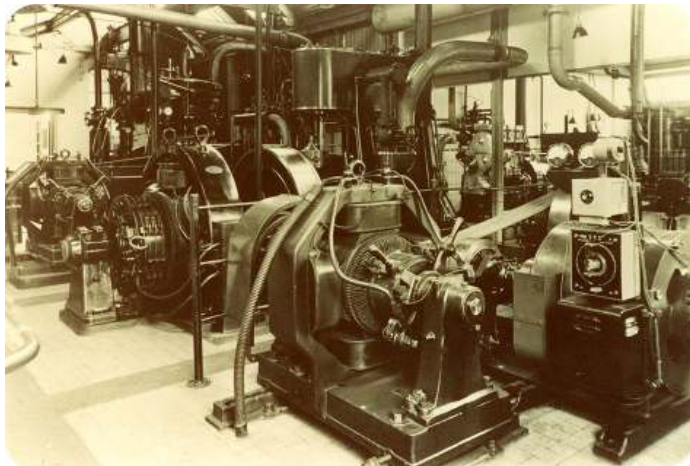
stig zijn – droog en koud weer – worden bij een demonstratie onder een luide knal enorme vonken opgewekt. Boxtelaar Hendrik Verhees maakt er ooit een tekening van. Italiaan Volta vindt met zijn Zuil van Volta in 1800 het principe van de batterij (opslag) uit, in 1831 is het Engelsman Farady die het principe van de dynamo en elektromotor (elektromagnetische inductie) uitvindt. Fransman Pixii verbetert in 1832 de dynamo (constante opwekking elektriciteit).

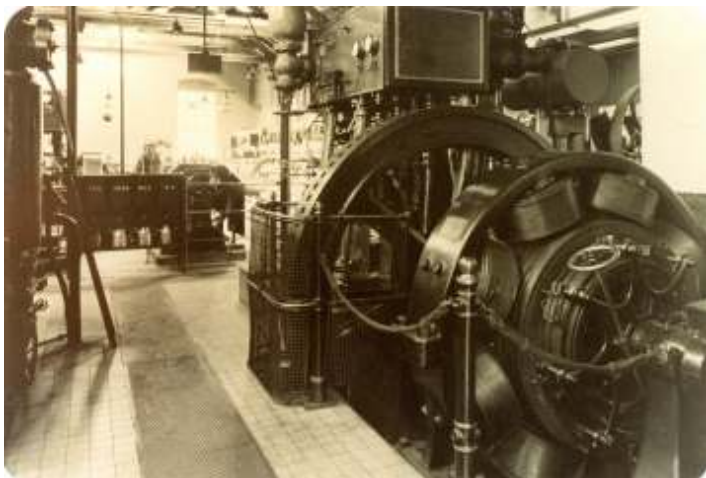
*Eerste elektrische straatverlichting (booglamp)
Berlijn 1884*

Soms wordt een ontdekking gedaan op een moment dat er nog onvoldoende elektrisch vermogen voorhanden is: bijvoorbeeld de booglamp (1809) van Davy, of de elektromotor (1831) van Faraday, zodat gewacht moet worden op een volgende stap in de ontwikkeling. In 1837 kan Morse zijn elektrische telegraaf reeds demonstrenen omdat zijn apparaat betrekkelijk weinig stroom gebruikt en er dan al batterijen bestaan die dat

kunnen leveren. In Nederland wordt voor het eerst elektrisch licht gebruikt om een brug over de Mark bij Zevenbergen te plaatsen, als onderdeel van de spoorweg Antwerpen-Rotterdam. December 1854 wordt voor dit doel van de Koninklijke Militaire Academie te Breda een booglamp op batterijen geleend, die ervoor zorgt dat de klus op tijd – voor invallen winter – geklaard kan worden. Het (nog flikkerend) licht is te zien tot op zo'n 13 km afstand! Langzaam wint elektriciteit terrein in ons land, dat vergeleken met het buitenland hiermee bepaald niet vooroploopt. In 1886 wordt in Kinderdijk door autodidact Willem Smit het eerste centraalstation (elektriciteitscentrale) gebouwd. Eind 19^e eeuw ontstaat er in Boxtel onenigheid met Van der Eerden, eerdergenoemde concessiehouder van de Boxtelse gasfabriek in de Nieuwstraat. Niet alleen particulieren zijn ontevreden, ook het gemeentebestuur klaagt, met name over openbare straatverlichting. Het komt zover dat Van der Eerden de straatverlichting uitschakelt. De Gemeente Boxtel spant een rechtszaak aan die - waar hebben we dat meer gehoord – voor de eiser (gemeente) nadelig uitpakt. Door dit voorval gaat de gemeente nadenken over de mogelijkheid zelf de exploitatie van een gasfabriek op zich te nemen. Dan blijkt een potentieel forse klant, de spoorwegen, af te vallen door hun eigen plannen voor overschakelen op elektriciteit. Aldus komt het Boxtelse gemeentebestuur op het idee om dan maar zelf een elektriciteitscentrale te laten bouwen.

tot verkorting van de levensduur van aangesloten apparaten. Dit gegeven vormt voor het gemeentebestuur een belangrijke reden om na de Tweede Wereldoorlog in zee te gaan met PNEM, die wisselstroom levert. In onze tijd duiken er geregeld berichten op dat ons huidige elektriciteitsnet de grenzen van haar capaciteit nadert. Voorts kan worden vastgesteld dat steeds meer apparatuur – denk aan bijvoorbeeld ledverlichting, laptops, elektrisch auto's – wederom op GELIJKSTROOM werkt. Zo wordt in 2017 in Lelystad een gelijkstroomnetwerk gebouwd ten behoeve van een bedrijventerein. Besluiten we deze korte beschouwing met te stellen dat Boxtel in dit opzicht ooit een *lichtend* voorbeeld was.

Aldus geschiedt. Zaterdag 17 juni 1899 zijn de Boxtelse straten voor het eerst elektrisch verlicht, evenals de particuliere huizen en bedrijven die een abonnement hebben genomen. Een kleine 2 maanden later volgt het spoorwegemplacement. Directeur is ir Florentin Charles Dufour, naar wie later een straatnaam wordt genoemd. De centrale – als early adopter - levert dan gelijkstroom (of DC = direct current), terwijl nadien veel apparaten op wisselstroom (of AC = alternating current) gaan werken. Omzetten van gelijk- naar wisselstroom is mogelijk maar vergt extra apparatuur en leidt tot energieverlies, storingen en vermogensproblemen, hetgeen weer leidt

Denkend aan mijn vader

Door Christ van Eekelen

Wat gaat de tijd snel. Een paar jaar geleden alweer beschrijf ik voor de MooiBoxtelkrant honderd straatnamen. Na die honderdste aflevering wordt het steeds moeilijker een straat te vinden, waar ik iets over kan schrijven. Maar voor deze nieuwsbrief ben ik helemaal niet gebonden aan bestaande straatnamen. Laat ik daarom eens wat vertellen over een straatnaam, die maar kort in Boxtel bekend is geweest, of misschien helemaal niet bekend is geweest, maar die wel mijn verdere leven in Boxtel bepaald heeft.

1955 De Zonnehoekschool in the middle of nowhere

Mijn ouders verhuizen in januari 1956 van mijn geboorteplaats Ossendrecht, een grensplaats tussen Bergen op Zoom en Antwerpen, naar de 'nieuwe wijk' Selissen in Boxtel. De oudste van de acht kinderen zijn toe aan middelbaar onderwijs en dat is in Ossendrecht niet te vinden. Het zou betekenen dat ze naar Roosendaal of Bergen op Zoom moeten reizen. Daarom verhuist het gezin - ik ben de op één na jongste - naar Boxtel met veel onderwijs dicht in de buurt. In september 1955

start in de wijk Selissen lagere school 'De Zonnehoek' met de eerste drie klassen.

De school wordt gebouwd in wat in Boxtel 'De nieuwe wijk' wordt genoemd. In Selissen verrijst in de jaren '50 en '60 een grote nieuwe woonwijk. Eengezinswoningen, duplexwoningen en flats. Met een gigantische snelheid wordt een nieuwe woonwijk uit de grond gestampt. Winkels worden centraal in de wijk gebouwd in de vorm van winkelflats. Beneden winkels en daarboven woningen. Tussen de winkels aan de Baanderherenweg en de Van Beekstraat wordt in 1959-1960 de Maria Reginkerk gebouwd. Tussen de school en de kerk komt gemeenschapshuis De Walnoot. Het straatje, dat vanaf het Maria Reginaplein langs de school naar de Dommel loopt, wordt officieel 'Zonnehoek' genoemd. De school heeft als adres Zonnehoek 1.

Winter 1955-1956. De hoofdingang bevindt zich aan de achterkant van de school

V.l.n.r. Juffrouw Konijnenburg, Juffrouw Lohmans, Juffrouw Beijssens en meester Van Eekelen

De eerste onderwijzers die les gaan geven aan leerlingen van Selissen, naast mijn vader als hoofd van de school, zijn: meester Verhagen, juffrouw Konijnenburg, Lohmans en Beijssens.

De hal, die zich midden in de school aan het schoolplein bevindt, wordt dan voor meerdere doeleinden gebruikt. Zo wordt er tot 1960 door pastoor De Beer de heilige mis opgedragen, omdat de Maria Reginkerk nog niet gereed is en er al wel een parochie gesticht is. Ook wordt de hal gebruikt om er op zondagmiddag filmvoorstellingen in te houden. Het zijn zwart-wit films. Of er geluid bij was, weet ik niet meer. Ik herinner me nog wel het vreselijke geluid dat de projector maakt. Mijn vader draait de film meestal eerst op zaterdagavond thuis als een soort voorpremière. Of is het om te kijken

of de film wel geschikt is voor de jeugd? Thuis wordt de film op een wit laken geprojecteerd, dat met veiligheidsspelden aan het overgordijn van de huiskamer is bevestigd. Ik herinner me nog wel dat er films van 'De Dikke en de Dunne', ofwel Stan Laurel en Oliver Hardy, worden gedraaid. Maar ook Mickey Mouse. Zondagavond worden de filmblikken weer naar het station gebracht om teruggestuurd te worden naar het verhuurbedrijf.

Openluchtmis op de speelplaats van de school met het reliëf zichtbaar op de daklijst van de hal

Mijn vader overlijdt in 1959 en heeft dus maar een jaar of drie les gegeven aan de Zonnehoekschool. Uit overlevering weet ik, dat hij de naam van de Zonnehoekschool bedacht heeft. Dus indirect heeft hij ook voor de straatnaam 'Zonnehoek' gezorgd.

In het boekje 'Boxtel in beeld' van Marja Reitsma-Vrijling en Hannie van Schijndel-Verhoeven lees ik:

Ieder huns weegs

Op het plein met de vijver naast het Pastoor de Beerpad, bevindt zich in een muur van keien, gevat in ijzervlechtwerk, een opmerkelijk reliëf dat doet denken aan de tijden van weleer. In een boog van stralen komt de zon te tegemoet. De ronde kern is opgesierd met een kruis en een vis. Twee kinderen maken de compositie compleet. Ze gaan ieder huns weegs. De jongen staat op het punt zijn bal weer in het spel te gooien, het meisje haast zich om voor haar moeder boodschappen te halen. Het geheel is uitgevoerd in een gestileerde stijl. Het doet denken aan de opkomst van de moderne kunst in het katholieke Brabant in de jaren vijftig.

Symbool voor Christus

Tot 2005 stond hier de Zonnehoekschool, in 1955 gebouwd door architect Jos Bedaux (1910-1989). Tot 1960 was het een gemengde school, daarna werd het een jongensschool. Jan van Eekelen, stichter en hoofd van de school, gaf de school de naam Zonnehoek, omdat de Zon symbool staat voor Christus en weldadig uitstraalt over de jeugd van de nieuwe wijk Selissenwal. De Zonnehoekschool was een bijzonder gebouw: acht klaslo-

kalen lagen in carrévorm rondom een centrale middenhal. Het werd ook wel de Halschool genoemd. Bedaux heeft een groot aantal gebouwen in Zuid-Nederland en België ontworpen. Voor de oorlog werden zijn ontwerpen gekenmerkt door een eigen romantisch traditionalisme. Na de oorlog is sprake van classicistische elementen in zijn architectuur. In de jaren vijftig ontwikkelt hij een eigen modernistische stijl, die gekenmerkt wordt door een tijdloze ingetogenheid. De Zonnehoekschool was daar een voorbeeld van. Dit reliëf is het enige wat ons van deze school rest. Het is geplaatst op nagenoeg dezelfde plek waar de school heeft gestaan. Het reliëf stond als ornament op de daklijst van de school. Het exacte jaar van plaatsing is niet bekend, maar het staat vast dat het in 1960 al op de daklijst stond.

Anoniem

De kunstenaar is niet bekend, maar het is duidelijk dat hij een tijdgenoot is van Frans van der Burgt.

Als je nu de straat 'Zonnehoek' gaat zoeken, kom je ongeveer uit aan het Pastoor de Beer-pad. Als ik langs het kunstwerk loop op weg naar gemeenschapshuis De Walnoot of naar de kapper op Selissen, doet me dat kunstwerk denken aan de straat Zonnehoek, de Zonnehoekschool en natuurlijk mijn vader.

1959 Het onderwijzend personeel van de Zonnehoek met zittend van links naar rechts: Ria Ashman; Piet van Bragt; Jan van Eekelen; Jan Verhagen en staand van links naar rechts: Wies Prinsen; Jory Kluijtmans; Driesen; Piet van Boxtel; Bab van Gennip

Museum Boxtel, alweer bijna 7 jaar open voor publiek en inmiddels een vaste waarde in Boxtel

Door Willem van Vossen, voorzitter MUBO

Museum Boxtel, MUBO in de volksmond, heeft op 16 maart 2014 voor 't eerst haar deuren voor publiek geopend. Dit feestelijke moment is luister bijgezet met een door Boxtel Vooruit georganiseerde optocht door Boxtel met aankomst bij het nieuwe museum. Op de foto de openingsspeech van onze eerste voorzitter Jan van Homelen (met toeter) met rechts van hem in middeleeuwse tooi Tossy de Man, de toenmalige wethouder van Kunst en Cultuur.

Wat doet en biedt MUBO

MUBO is een uniek museum dat als enige de geschiedenis van Boxtel vertelt in onze vaste expositie. De Boxtelse geschiedenis is opgetekend in de zogenaamde canon van Boxtel, waaraan is meegewerkt door Heemkunde Boxtel en andere deskundigen. De canon loopt van de prehistorie tot heden en geeft met 49 onderwerpen een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen, personen, kunstwerken en voorwerpen uit de geschiedenis van Boxtel. Op de foto de onthulling van de canon door

v.l.n.r. wethouder Maruška Lestrade, toenmalig voorzitter Maria Voets en Ilse Lamers, toen nog directeur van basisschool St.-Petrus. Naast de vaste expositie organiseert MUBO wisselexposities, lezingen, workshops, educatieprojecten en rondleidingen. Doel van dit alles is een bijdrage te leveren aan het historisch bewustzijn van de Boxtelse bevolking en middelen te geven aan het onderwijs wat betreft educatie op het gebied van geschiedenis, kunst en cultuur.

We zitten niet stil

Sinds de opening in 2014 is er veel gebeurd. Onze doelstellingen zijn dezelfde gebleven, maar de afgelopen jaren hebben in het teken gestaan van vernieuwing, professionalisering en kwaliteitsverbetering onder het motto 'van opbouw naar uitbouw'. Dat heeft o.a. geleid tot vernieuwing van de receptie en ontvangstruimte inclusief museumwinkel (zie foto) en de aanleg van een

professionele verlichting van objecten in de wisselexpositieruimte op de begane grond. Ook is MUBO inmiddels een geregistreerd museum bij de museumvereniging. Dat betekent dat wij voldoen aan de normen en eisen van verantwoord beheer van cultureel erfgoed en dat daarmee ook de museumkaart nu bij ons geldig is. Op dit moment zijn wij volop bezig met de herinrichting van onze vaste expositie op de eerste en tweede verdieping. Een grote operatie om de expositie te laten voldoen aan een meer eigentijdse en meer toegankelijke presentatie van de geschiedenis van Boxtel. Digitalisering met touchscreens, een beter lichtplan en presenta-

tie van nieuwe objecten uit schenkingen en bruiklenen moeten de beleving van de bezoeker gaan vergroten. Helaas vertraagd door corona, is de heropening van de vaste expositie pas gepland in de eerste helft van 2021. Als de corona-situatie het toelaat, verheugen wij ons op een feestelijke happening met veel publiek.

Zonder vrijwilligers geen MUBO

MUBO is een honderd procent vrijwilligersorganisatie met een totaal bestand van circa 50 enthousiaste, gemotiveerde en toegewijde vrijwilligers (zie foto). Aan hun inzet zal het niet liggen om onze doelen en ambities te realiseren. Maar vrijwilligers heb je nooit genoeg. Wij zijn blij met iedere aanmelding en proberen uw wensen en interesses dan zo goed mogelijk af te stemmen op de taken die we hebben op het gebied van receptie, educatie, rondleidingen, enz. Misschien iets voor u? Mail of bel ons gerust, geheel vrijblijvend, voor meer informatie. Onderaan vindt u onze contactgegevens.

Programma 2021

Ook het komend jaar hebben we weer interessante exposities en lezingen kunnen programmeren. De kunst-expositie 'Water & Vuur' is verlengd tot 1 februari 2021. Die wordt opgevolgd door de wisselexpositie 'Pelgrimage' met werken van twee kunstenaars, geïnspireerd op indrukken die ze hebben opgedaan tijdens hun voettocht naar Italië en terug. Vanaf 15 mei 2021 starten we met een expositie over de 'Historie van Esch' speciaal geprogrammeerd vanwege de samenvoeging Esch-Boxtel. Een mooie gelegenheid om de inwoners van Esch en Boxtel met elkaar kennis te laten maken. Eind 2021 wordt in samenwerking met Heemkunde Boxtel, nog onder voorbehoud, gedacht aan een historische expositie over de Zusters Clarissen ter gelegenheid van het 550-jaar bestaan van deze orde. Hoe dan ook, een uitdagend aanbod, dat voor de liefhebber van kunst en cultuur de moeite van een bezoek meer dan waard is. Meer informatie vind je op onze website.

Tot slot

MUBO bestaat nu bijna zeven jaar en velen hebben ons al weten te vinden. Niet alleen bezoekers, maar ook partijen uit het onderwijs en de culturele sector om met elkaar samen te werken en projecten op te zetten. Op basis daarvan mag worden geconcludeerd dat MUBO aan een behoefte appelleert. Wij zijn een nog jong museum en volop in ontwikkeling. Daarom staan wij open voor allerlei suggesties en ideeën om steeds beter te kunnen inspelen op de wensen en behoeften van de bezoeker van jong tot oud. Dan is er maar één oplossing! Kom naar MUBO en geef uw mening en feedback. Samen staan we sterk voor een aantrekkelijk en volwaardig museum.

www.muboboxtel.nl | info@muboboxtel.nl | contact:
Willem van Vossen (06-16041898)

MUSEUM BOXTEL
MUBO
BOXTEL ZIEN EN BELEVEN

Bidprentjes en zo

Door Nel van Doorn

Mijn eerst niesbui van vandaag alweer te pakken. Nee, geen allergie, maar een zak vol bidprentjes is de oorzaak. Gelukkig dat er nog mensen zijn die ze bewaren. Je moest eens weten hoeveel mensen er nog blij mee te maken zijn, sowieso als aandenken; dood ben je tenslotte pas écht als ze niet meer over je praten, en dat voorkomt zo'n bidprentje op deze manier. Maar ook heemkunde is dol op zulke verzamelingen. Na een inventarisatie wordt alles netjes opgeslagen en dus mooi bewaard. En blij is ook de afdeling Genealogie, ofwel, de prentjes zijn zeer gewild voor het stamboomonderzoek. Maar deze zak gaat eerst door mijn handen. Zitten er bekenden bij? Daarna bestudeer ik vluchtig de tekst. Je treft dan soms verrassende dingen aan. Soms heel eenvoudig van opzet: "bij haar stond altijd de koffie klaar", of: "ze liep altijd helemaal mee tot de

auto als we weggingen..." Mijn moeder deed dat bijvoorbeeld niet, die stond ons met een sigaretje vanachter de gordijnen uit te zwaaien, dat zagen we na haar overlijden terug aan de talloze brandgaatjes in de gordijnen, maar dat terzijde. Geen vermelding voor ons moeder dus hierbij.

Dan nog de talloze vaders met hun onvermijdelijke groentetuintjes. Er moeten er zo te lezen nogal wat geweest zijn die na een dag op hun "landje" trots met de oogst thuiskwamen. Er staat overigens nergens te lezen hoe moeder de vrouw dan verzuchtte, "moet ik daar nou ook alweer aan beginnen...", want dat heb ik vaak zien gebeuren. Het hoort erbij nietwaar? Verse oogst, daar moet het liefst meteen wat mee gedaan worden, al is het maar schoonmaken, blancheren en invriezen, etc. Want je wilt bij zo'n man toch geen teleurstelling

Marinus de Bresser, 78 jaar en Sjo van der Pol, 73 jaar. Foto Jac. van der Heijden. Reproductiefoto: Rini van Oirschot

op zijn glunderende snoetje veroorzaken. En dan praat ik nog niet over het gevolg dat er vroeger dus ook wekenlang verplicht boontjes gegeten moesten worden, totdat ze de spreekwoordelijke neus uit kwamen. Bonensoep, bonenpuree, gebakken bonen, bonensalade, gekookte bonen, tot in de pudding toe... Ja, die boontjes komen met kilo's tegelijk af van al die met liefde opgekweekte planten, die kennen geen genade als ze rijp zijn, terwijl ze op datzelfde tijdstip voor een paar dubbeltjes per kilo dan bij de groenteboer liggen. Geen vuile handen, geen stress, en niet dagenlang veroordeelt tot louter bonen. Eenmaal aan zo'n verzameling prentjes begonnen, is er voor mij geen houden meer aan. Een tweede pot koffie

brengt uitkomst, de afdeling kaartjes met een foto, dat zouden ze eigenlijk moeten verplichten... wat mooi, en wat helder ook bij het verhaal. Zo kom ik bij een foto waar een oude boer op het land bezig is met een knol. Marinus heet ie. Er gaat helemaal een lampje branden als ik de naam van zijn vrouw zie: Sjo. Van Sjo en Marinus, het echtpaar uit Best dat door een journalist van de Volkskrant werd ontdekt vanwege hun primitieve leefomstandigheden. Ze zwerven echter nog rond op het internet, in de digitale wereld die ze niet meer mee hebben gemaakt, beiden al lang overleden als ze zijn, maar nog steeds de moeite waard. Het gedicht op de achterkant, van een onbekende maker, vertelt op een simpele manier een heel leven.

Het leven van Marinus

*Hij ploegde voort en keek niet om
zijn voor was recht en zelden krom
het paard was stoer en ijzersterk,
geen trekker deed zo goed zijn werk.*

*Hij zocht en vond een goede vrouw,
die jarenlang met hem in trouw
de lasten van het leven droeg
en weinig van de welvaart vroeg.*

*Zij leefden sober en tevree,
geen licht, geen radio en teevee,
maar 's-avonds werd er lang gebeden
voor zondaars en familieleden.*

*Veel mensen kwamen naar hun huis,
waar geen lawaai was of gedruis,
gebeden werd er als weleer
en veel verkregen van de Heer.*

*Marinus was op zijn manier
een humorist, die met plezier
genieten kon van 'n cognacje,
dat mocht van Sjo, wat dacht je.*

*Graag ging hij naar de Hedelmart,
daar lag iets van zijn paardehart,
hij kocht de knol daar van zijn dromen,
om zingende weer thuis te komen.*

*Door weer en wind wel twintig jaren
heeft hij de romkar steeds gevaren,
dan zat hij wel eens muurvast,
in modder met zijn zware last.*

*Met nondeju en klappen van de zweep
kreeg hij 't paard, dan nat van 't zweet
zover, dat met een flinke schok
het beest de wagen verder trok.*

*En komt hij in de hemel aan
en ziet hij daar geen paarden staan
dan zal hij stillekens proberen
vlug naar d'aarde terug te keren.*

*Dan gaat hij weer zonder dralen
Zijn ouwen trouwen Bels ophalen.
Ge denkt toch niet, als zouden
de engelen hem tegenhouden.*

*Met Sjo trok hij tesamen op
en ploegde voort, het kruis in top,
tot aan het einde van hun krachten
de Heer hen samen zou verwachten.*

*Gods wegen zijn de onze niet,
en wie kan peilen Sjo's verdriet,
toen zij haar man het eerst zag sterven,
om 't eeuwig leven te verwerven.*

*Maar haar geloof is sterk genoeg,
om 't offer dat de Heer haar vroeg
in 't breken van die banden
te leggen in zijn handen.*

*Vergeef hem Heer, in mededogen
wat hij verkeerd deed in Uw ogen,
wij danken U voor al het goede,
dat veel meer is dan wij vermoeden.*

*Leer ons natuur en eenvoud te waarderen
om zo ons hart naar U te keren.
niet op te gaan in geld of goed,
maar christen zijn zoals het moet.*

Dit is nu een prachtig voorbeeld van een bidprentje met een helder verhaal, wat voor mijn gevoel niet kan tippen aan een digitale versie op een grafsteen met een code voor de nabestaanden om het leven nog eens dunnetjes over te doen, want die zijn er ook al. Ik wil kunnen vasthouden en ruiken, en net als bij Marinus niet bang hoeven zijn dat de stroom uitvalt, want die had ie gewoon niet. Nog wat opvallends trof ik aan bij laatste prentje dat vertelt over een huisvader die nog zo genoten heeft van

zijn veertig jarig dienstverband. Deze dinosaurussen van de arbeidsmarkt komen we gewoon zelden of niet meer tegen. Die zijn net als hun soortgenoten uitgestorven. Maar we hebben gelukkig hun prentjes nog.

Wat er op mijn prentje mag staan?
God hebbe haar ziel, en de duivel haar gekkigheden.....
Ook gevonden in al die teksten, ik wou dat ik het zelf bedacht had.....

Koster Van den Broek

Door Christ van Eekelen

Adrianus Gijsbertus van den Broek wordt op 18 mei 1855 in Boxtel geboren. Op een wel heel tragische wijze komt deze Buxtelse koster op 16 januari 1925 om het leven.

Adrianus (Janus), zoon van Josephus van den Broek (1818-1893) en Geertrui van de Graaf (1819-1900), wordt op 30-jarige leeftijd koster van de St. Petrusparochie. Een van zijn taken is het zogenaamde uitvaartenboek bijhouden. Een van die boeken is bewaard gebleven. Zo heeft hij in dat register voor de periode 1901-1921 zorgvuldig de uitvaarten en begrafenissen genoteerd met een nauwkeurige specificatie van de onkosten. Bij bijzondere tragische sterfgevallen volstaat de koster niet met een nuchtere registratie van het overlijden; hij plaatst dan een aantekening over de aard van de ziekte of het ongeval. Hij is duidelijk begaan met de slachtoffers. Meestal zorgt de koster ook voor de bidprentjes. De tekst, in die tijd gewoonlijk enkele spreuken uit de H. Schrift, wordt op de pastorie opgesteld. Van de drukker geniet de koster een kleine provisie.

Oude Kerkstraat 18. Foto: Rini van Oirschot

woonhuis

In 1896 wordt door het kerkbestuur, bij de kerk, voor vierduizend gulden een dubbel woonhuis gebouwd, ontworpen door architect J. de Vries. Het linker gedeelte, nummer 18, wordt de woning voor koster Van den Broek. In zijn salaris is vrij wonen inbegrepen. Het rechterwoonhuis, nr. 16, is bestemd voor de doodsgriever.

40-jarig jubileum

Op 16 januari 1925 viert Van den Broek zijn 40-jarig jubileum als koster van de St. Petruskerk. Deze mijlpaal wordt op een waardige wijze gevierd met zowel de geestelijken als de familie en burens. Het kerkbestuur biedt Van den Broek een toepasselijk cadeau aan. Een

Het schilderij dat Adrianus van den Broek bij zijn 40-jarig jubileum als geschenk kreeg van het Parochiebestuur hangt nu in de sacristie van de St. Petrusbasiliek

schilderij vervaardigd door de Buxtelse kunstschilder Pierre Janssen. Het olieverfschilderij stelt de St. Petruskerk voor met historische en zeer schilderachtige huisjes. De huisjes uit de 17e eeuw staan er dan al niet meer, ze worden in 1923 afgebroken. Het tweede cadeau van het parochiebestuur, ook van Pierre Janssen, is een tekening voorstellende St. Petrus met de sleutels met het oude kerkgebouw op de achtergrond. Tijdens zijn jubileum wordt de wens uitgesproken dat hij nog lang koster mag zijn van de St. Petruskerk.

Tragische dood

Op 18 januari 1925 meldt de krant: "Mochten wij gisteren ons verheugen in het 40-jarig jubelfeest van de heer A. van den Broek als koster van de St. Petruskerk alhier, droevig is dit feest voorwaar geëindigd. Vrijdagavond, 16 januari, ging de jubilaris nog even een boodschap doen, maar kwam helaas niet terug. Overal werd tot laat in de nacht geïnformeerd en gezocht, doch zonder resultaat. Men moest het ergste vrezen. Het ergste kwam dan ook, want gisterenmorgen vond men zijn lijk even buiten Buxtel in een kleine sloot. Vermoedelijk door de duisternis er in geraakt wist de ongelukkige zich niet meer te redden en verdronk. Onder veel deelneming en belangstelling werd het lijk huiswaarts gevoerd."

"Het laatst was hij gezien door een wachter van de NS die hem omstreeks 11 uur voorbij de overweg, tegenover de Exportslagerij van Wijnbergen, had zien gaan. Zaterdagmorgen omstreeks 08.00 uur werd hij in de spoorloot gevonden. Hij werd direct herkend. In het

gras, vertelt een ooggetuige, lag een sigarenkoker en in het water lagen enige papieren. Hierbij was ook het telegram van hulde, gezonden door H.M. de koningin bij zijn 40-jarig jubileum als koster, waarbij hij werd vereerd met de zilveren eremedaille in de orde van Oranje Nassau. Het horloge dat Van den Broek droeg stond stil op 11.20 uur”.

De krant ‘Het Huisgezin’ schrijft over deze gebeurtenis het volgende: “Na een hele dag van druk bezoek en nog vele felicitaties in ontvangst te hebben genomen bij gelegenheid van zijn 40-jarig jubileum is hij, om flink uit de drukte te zijn, ’s avonds omstreeks half negen een wandeling gaan maken. Er was toen een stevige mist en is hij zodoende verdwaald geraakt of heeft de verkeerde weg genomen en is zodoende in het water gelopen en verdronk. De plechtige begrafenis zal plaats hebben dinsdagmorgen om tien uur in de genoemde parochiekerk.”

Het Eindhovens Dagblad meldt op 19 januari 1925:

“Het gerucht doet hier de ronde, dat men denkt aan een misdaad, doch hiervan is nog niets bewaarheid geworden. Wel heeft de politie de zaak in handen en is zaterdagmorgen een onderzoek ingesteld”.

Wie heeft dit tragische overlijden van Janus van den Broek nu in het uitvaartenboek geschreven, waar hij zelf zo secuur in was?

Koster Janus van den Broek, gefotografeerd door Pierre Janssen in 1910 bij gelegenheid van zijn zilveren jubileum als koster van de St. Petrusparochie

Uit de Beeldbank

Reeds meer dan vierduizend foto's uit het fotoarchief van het Brabants Centrum staan op de Beeldbank van Heemkunde Boxtel.

Een paar maanden geleden maakte Heemkunde Boxtel met de directeur van het Brabants Centrum, Henk van der Zee, de afspraak dat Heemkunde Boxtel het hele fotoarchief mag scannen en op de beeldbank mag plaatsen. Het mes snijdt aan twee kanten want daardoor krijgt het Brabants Centrum een digitaal archief van hun eigen foto's. De meeste foto's zijn gemaakt door fotograaf Piet van Oers. Dit fotoarchief bevat een goudmijn aan visuele informatie. Het wordt een meerjarenproject om alle foto's te digitaliseren en op de Beeldbank te plaatsen. Maar de eerste vierduizend zijn reeds te bewonderen. Het archief van het Brabants Centrum is gedeeltelijk op jaartal gesorteerd en gedeeltelijk op thema. De jaren 1993 t/m 1995 en een aantal thema's als verkeer, horeca, bedrijventerrein, posteries, gezondheidsdienst voor dieren en de nieuwe ontsluitingsweg zijn al te vinden op de Beeldbank. De thema's zijn in het zoekscherm, onder aan de pagina, gemakkelijk te raadplegen. www.beeldbankboxtel.nl

Hkb41074, een van de vele foto's uit het fotoarchief van het Brabants Centrum.

23 juli 1981 De watertoren in de Ons Doelstraat wordt met de grond gelijk gemaakt, hetgeen schade oplevert aan een Oostenrijkse woning

Indien onbestelbaar:
De Houtbreker 23, 5283 ME Boxtel

U wilt een stukje schrijven!

U mag zelf ook kopij aanleveren voor een van de volgende nieuwsbrieven. Lever uw tekst aan als Word-bestand en voeg daar eventuele foto's bij.

Colofon

WEBSITE: www.heemkundeboxtel.nl

BEELDBANK: www.beeldbankboxtel.nl

FACEBOOK: www.facebook.com/heemkundeboxtel

VOORZITTER:

Henk van Beers

PENNINGMEESTER:

Nellie van den Brandt-Boselie

E-mail: penningmeester@heemkundeboxtel.nl

Rek.nr.: NL79 RABO 0128712880 t.n.v. Heemkundekring Boxtel

SECRETARIS EN LEDENADMINISTRATIE:

Christ van Eekelen

De Houtbreker 23

5283 ME Boxtel

Telefoon: 0411-675818

E-mail: secretaris@heemkundeboxtel.nl

REDACTIE:

Christ van Eekelen

Hanneke van der Eerden

E-mail: redactie@heemkundeboxtel.nl

Heemkunde Boxtel

Rabo Clubsupport

Heemkunde Boxtel heeft meegedaan met Rabo ClubSupport! Wij vroegen uw steun. Leden van de Rabobank konden middels hun stem geld verwerven voor onze Heemkundevereniging. De actie leverde een mooi bedrag van €584,72 op. Met uw bijdrage financieren we voor een deel de postuum uitgave van het laatste boek van pater Hans de Visser, die op 25 maart plotseling overleed.

Postuum uitgave boek Hans de Visser

Kort voor zijn overlijden was Hans de Visser bijna gereed met het manuscript voor een nieuw boek. Dat boek kwam tot stand door zijn onderzoeken voor de cursus Petrus-o-logie. Het gaat over de periode van 1652 tot 1813. In het boek komen vier onderwerpen aan bod: Het profaan bestuur, De schuurkerk, De zusters Clarissen en De Kanunniken. Heemkunde Boxtel gaat het boek, met hulp van andere partijen, alsnog postuum uitgeven. Het streven is om het in oktober 2021 te presenteren.

